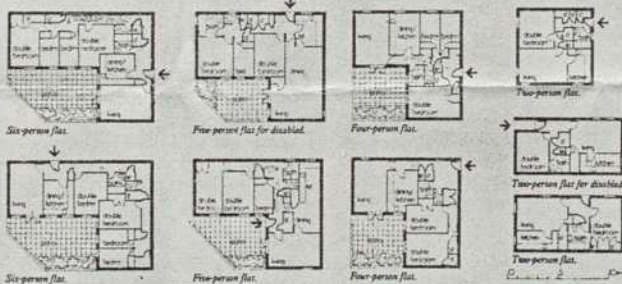
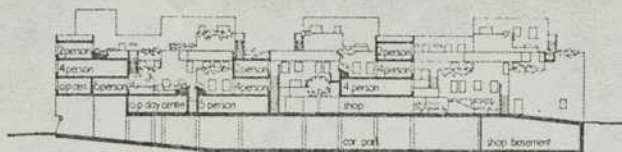

In de grote zaal van de Ecole des Beaux-Arts, evenwijdig aan de Seine, hangt het werk waar het dan om gaat. Een veertigtal panelen, uniform van opzet. Per paneel wordt één architect of architectengroep gepresenteerd. Een portret, een biografie, een summier geïllustreerde lijst van werken, een statement. Plus één project, dat uitvoeriger toegelicht is.

Vanzelfsprekend zijn er heel interessante projecten te zien – dat kan eenvoudig niet anders gezien het aantal grote namen dat vertegenwoordigd is. Maar oh la la, zoals de Fransman pleegt te mompelen: wat heeft het in vredesnaam allemaal met elkaar te maken? Wat waren de criteria om deze en niet andere architecten te selecteren? En waarom hangt alles in alfabetische volgorde, terwijl in één oogopslag duidelijk is dat een ordening naar programma leerzame vergelijkingen mogelijk had gemaakt? Vooral dat laatste is tergend, want ga je als toeschouwer eenmaal tot een herordening over, dan zit er niets anders op dan voortdurend heen en weer te lopen.

Er is veel (sociale) woningbouw te zien, van zeer uiteenlopende allure. Bijvoorbeeld: het kasbah-achtige 'urban village' met zijn hoge dichtheid van de Greater London Council, maar ook Holzbauers nogal angstaanjagende 'Wohnen morgen' in Wenen en een inventief stedelijk blok van MBM (Martorell, Bohigas en Mackay) in Sabadell. Of – een tweede groep – de 'crescent' van de Italianen Gabetti en Isola voor werknemers van Olivetti, van een vergelijkbare eenvoud als die in het werk van de Fransen Borja en Huidobro en van Alvaro Siza (hier aanwezig met zijn wijk in Evora) en in de doelstelling verwant aan de al iets oudere Robin Hood Gardens van het echtpaar Smithson. Er zijn maar twee architecten die er op het gebied van de woningbouw als eenlingen uitspringen. Dat is ten eerste Renzo Piano met zijn prefabwoningen in Perugia – een heel sympathiek project. Ten tweede Henri Ciriani, de enige volbloed formalist die ten tonele wordt gevoerd.

Er is door middel van een dergelijke hergroepering van onderdelen nog een beetje plezier te beleven, het geheel van de tentoonstelling wordt er niet duidelijker op. Het toneelstuk waarin villa's van MBM en Snozzi, een paar scholen en Hartsuykers *Zonnetrap* naast de sociale woningbouw figurantenrollen spelen, blijft ondoordringelijk. Ditzelfde geldt onverkort voor *La Modernité ou l'esprit du temps*, eveneens in de Ecole des Beaux-Arts. Maar was er aan de andere kant van het gebouw de schaamte, hier dreigt de slappe lach. Na daartoe opgeroepen te zijn via de vakpers hebben meer dan vierhonderd

Sociale woningbouw van de Greater London Council (1976-1981): 'urban village'.

architecten afkomstig uit alle landen ter wereld werk ingestuurd. Na selectie bleef een dertigtal over. Tachtig projecten, op schuinliggende schotten geprikt, nauwelijks verlicht door de bureaulampen die de duisternis – nodig om de dertig projectieschermen hoog in de ruimte te zien – nauwelijks verdringen. Zo ligt daar vier strekkende meter OMA, waarvan ongeveer twee meter in het donker. Een enkele bezoeker neemt dat niet en gaat zelf staan draaien aan de lampen, maar de doorsnee-toeschouwer blijkt daar de moed niet toe te hebben. Hij berust ogenschijnlijk in de zwarte gaten, maar geeft het wel halverwege de tentoonstelling op. Eigenlijk zou deze tentoonstelling volledig genegeerd moeten worden, maar wanneer je er nu eenmaal bent kijk je ook hier onherroepelijk – uit hoofde van het profijtbeingsel – of er niet toch iets te beleven is. En daar zijn ze dan, de jongeren. De mini-Botta's, pseudo-Meiers, en beun-Koolhaas; de rationalisten, constructivisten en classicisten; de Europeanen, Amerikanen en Aziaten. Modernism,

post-modernism, adhocism en wat men maar wil: het is er te vinden. Een bezoek aan de Biennale staat gelijk aan een duik in een bad vol architectuur. En weer is daar het probleem: waarom is er niet getracht enige ordening in aan te brengen? Waarom hangt rijp en groen door elkaar? Waarom heeft ook hier die ziekte dat alles het beste op alfabetische volgorde hangen kan toegeslagen? Het doet groot onrecht aan alle creativiteit, die in het halfdonker ligt opgetast. Blader de catalogus maar eens door. Het begint al interessant met de A van Architectonica, een driemanschap in Miami. Het betreft hier Koolhaas-adepten, zo te zien, die bovendien niet verlegen zitten om gefortuneerde opdrachtgevers. Een van hun projecten laat op magistrale wijze hun desondanks failliete positie zien. Twee isometrieën van een 21-meter hoog flatgebouw tonen een blok, dat eigenlijk alleen interessant is vanwege twee aantastingen van het volume: een gat zoals Pi de Bruyn dat introduceerde in zijn eerste ontwerp voor de Tweede Kamer en

een hoek die weggelaten is ten bate van het behoud van een bestaand huis ter plekke. Een negen verdiepingen hoge zuil is de enige ondersteuning van de rond beëindigde hoek. De foto naast de twee tekeningen toont het voltooide gebouw. En inderdaad: het gat is gewoon dichtgebouwd (dat wil zeggen: benut), het bestaande huis is gesloopt, de hoek opgevuld. Een gereviseerde isometrie hebben de architecten helaas niet meege-stuurd.

De Italianen Fukas en Sacconi vallen eveneens op door het contrast tussen hun tekeningen (heel vriendelijke postzegeltjes) en hun wat macabere bouwwerken. Volgelingen van Rossi waarschijnlijk, maar ook gecharmeerd van anekdotische elementen in de architectuur. Ontwerpen voor een crèche en een begraafplaats ademen dezelfde sfeer – alsof er niet in de meeste gevallen een heel leven tussen zit. Na Koolhaas met al zijn recente projecten een echte post-modernist: de Amerikaan Eric Owen Moss met onder meer een Fun House: een huis voor de kinderen (teenagers) van een excentrieke plastisch chirurg in Los Angeles. Fun. Heel intrigerend daarentegen ziet het werk van het Japanse Team Zoo eruit: een stadshuis als een pagode, maar opgebouwd uit eigentijdse elementen. Het Team Zoo lijkt bezig met een zoekactie die van een heel fundamentele waarde is. Veel fundamenteel in ieder geval dan de virtueuze bla-bla van Philadelphia-school (Steven Izenour c.s.).

Dan – na een huis dat eruit ziet als een kruising tussen een bromvlieg en een helicopter en na de eerste domes en tube-houses – een knappe Japanner, een naam om te onthouden: Toyo Ito. Een architect die consciëntieus op zoek is naar de superieure eenvoud, naar stedelijke vormen waarvan het onduidelijk dient te zijn of ze alle te zamen de stad vormen, dan wel slechts als onderdelen van de stad bestaan. In de catalogus is ten onrechte niet opgenomen zijn minutieuze 'Planning Process Document', waarin alle stadia van zijn ontwerpen in chronologische volgorde zijn vastgelegd en dat getuigt van een zeldzaam helder inzicht in het eigen denken.

Het is natuurlijk onvermijdelijk, dat je in de catalogus niet vindt wat je op de tentoonstelling aansprak. Dit is bijvoorbeeld ook het geval bij de Engelsman Ian Ritchie wiens verbouwing van een oud gemaal niet en wiens woonhuis wel in de catalogus is afgedrukt, hoewel het eerste met name door de manier waarop de interne reorganisatie in de transformatie van bestaande raamen deuropeningen zichtbaar is gemaakt, verreweg het boeiendst is. Het omgekeerde komt deze keer op